

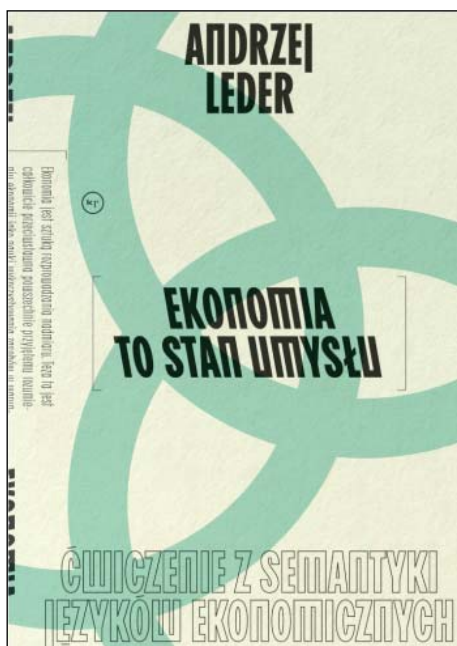
e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJI KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2024, nr 1 (103)

Szulczewski, G. (2024). Ekonomia to stan umysłu. Ćwiczenie z semantyki języków ekonomicznych – recenzja książki. *e-mentor*, 1(103), 97–98.

Ekonomia to stan umysłu. Ćwiczenie z semantyki języków ekonomicznych – recenzja książki

Grzegorz Szulczewski

Chciałbym przedstawić książkę Andrzeja Ledera *Ekonomia to stan umysłu. Ćwiczenie z semantyki języków ekonomicznych*. Polecam ją szczególnie osobom, które zastanawiają się dlaczego, pomimo wciąż doskonałych narzędzi zarządzania, nadal jesteśmy w permanentnym kryzysie, który zmienia tylko swoje miejsce ujawniania.

Niedawno uczestniczyłem w otwartym seminarium zorganizowanym przez Zakład Filozofii i Katedrę Teorii Ekonomii Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, poświęconym dyskusji nad tą najnowszą publikacją filozofa kultury i psychoterapeuty Andrzeja Ledera z udziałem autora książki oraz autora przedmowy – ekonomisty prof. Piotra Dominiaka.

W dołączonej do zaproszenia na seminarium krótkiej nocie można przeczytać: „Dość powszechne jest przekonanie, że język ekonomii jest jedynym językiem pozwalającym adekwatnie opisać – a więc i zrozumieć – zglobalizowany i podlegający nieustannym wstrząsom współczesny świat. Rodzi się jednak pytanie: co robimy ze światem, gdy poddajemy go takiemu opisowi? A także – jak sami się w nim sytuujemy: jak wyobrażamy sobie nasze wzajemne relacje, jakie znaczenie im przypisujemy i jak to wszystko ma się do realnych zjawisk i procesów? Wreszcie – co język stosowany w ortodoksyjnych i heterodoksyjnych nurtach teorii ekonomii pozwala dostrzec, a co pozostawia poza swoim polem widzenia? Wspólnie z autorem podejmiemy namysł nad tymi pytaniami”.

Z notatki można się zorientować, że Leder należy do krytyków głównego nurtu ekonomii. Krytyka ta stała się dość powszechna od czasu kryzysu finansowego w roku 2008. Do tego nurtu zaliczamy goszczącego wcześniej na SGH Tomáša Sedláčka, który podejmował się krytyki fundamentalnego modelu ekonomii współczesnej, a mianowicie modelu homo oeconomicus. Wtedy zadawano sobie pytanie: czy oprócz zarządzających finansami winy za kryzys nie ponoszą teoretycy ekonomii, których teorie zakładają oczekiwanie racjonalnych działań opartych, z konieczności, na uproszczonych modelach przewidywania zachowań rynkowych.

Natomiast obecnie krytyka teorii ekonomicznych wiąże się z oskarżeniem ich twórców o fałszywe wskazówki dla zarządzających. Teorie ekonomiczne z jednej strony ustalają prawa rządzące gospodarką, a z drugiej strony nie dostrzegają np. skutków społecznych czy przyczyniania się do nierównowagi ekologicznej, które to negatywne zjawiska są rezultatem stosowania tych teorii w praktyce zarządzania. Autor podczas seminarium podzielił się z nami osobistą uwagą zawartą zresztą w książce: był bardzo poruszony, gdy okazało się, że wprowadzenie indeksu cen towarów żywnościowych Goldman Sachs Commodity Index przyczyniło do wzrostu cen żywności, a więc i nędzy na świecie.

Leder jest solidnie przygotowany do krytycznej analizy teorii ekonomicznych. Język ekonomii badał on w kontekście analiz metajęzykowych francuskiego odnowiciela psychoanalizy Jacquesa Lacana, który określił swoją działalność najlepiej w tytule jednego z wykładów: *Funkcje i pole mowy i języka*. Jak sam Leder przyznaje, dokonuje on „porównania systemu ekonomicznego do aparatu psychicznego”. Stąd też prowokujący i tajemniczy tytuł książki Ledera: *Ekonomia to stan umysłu*.

Jeśli zatem autor zakłada, że ekonomia to stan umysłu i posiada narzędzia do jego badania, to warto zastanowić się nad rezultatami tego przedsięwzięcia. Jak każde badanie analiza ma na celu postawienie diagnozy a następnie zaproponowanie terapii.

Do postawienia diagnozy, czyli de facto, ukazania braków podejścia teoretycznego współczesnej ekonomii okazał się pomocny wedle Ledera inny francuski myśliciel – Georges Bataille. Był on twórcą projektu ekonomii solarnej, której główną tezę stanowi twierdzenie, że zarówno dla przyrody, jak i ludzkości problemem jest zużytkowanie nadmiaru energii. W ten sposób autor dokonuje radykalnej próby zmiany paradygmatu ekonomicznego i ukazuje, jaką problematykę odsłania to nowe podejście. „Pozwala ono bowiem myśleć o sieciach znaków, systemach symbolicznych, o językach wreszcie jako o strukturach rozprowadzających nadmiar energii, a jednocześnie żywiących się tym nadmiarem. Obniżając poziom energii, system znaków minimalizuje destrukcję przez tę energię niesioną. Możliwość obniżania tego poziomu zawarta jest zaś w samej idei rozprowadzania. To oczywiście udaje się tylko częściowo. Ciągłe wydarzają się zatory, przewężenia przepływów, nadmierna koncentracja lub niedobór i rozrzedzenie – wszystkie one objawiają się jako kryzysy, których (nie)ludzkiem obliczem jest wojna”.

Zmiana paradygmatu ułatwia postawienie diagnozy. Duże partie książki dotyczą krytycznej analizy teorii ekonomicznych i tym samym ukazywania ich braków oraz zgubnych konsekwencji w postaci obierania na ich podstawie złych strategii zarządzania.

Aby zachęcić do przeczytania całej książki, proponuję prześledzenie jednego wątku, a mianowicie krytykowanego od lat wskaźnika PKB. Znana jest jego ułomność mierzenia wzrostu gospodarczego i problematyczny związek z wielkością dobrobytu społecznego. Ba, nawet krążą dowcipy, jak można go zwiększać, ale dalej pozostaje on uznaną miarą. Przy czym państwa, które mają dramatycznie mały wzrost PKB mobilizują się do jego zwiększenia. Autor

książki zaczyna od ukazania pewnego zabiegu, jaki miał miejsce na początku rozwoju ekonomii klasycznej. Adam Smith wedle Ledera wprowadza nową perspektywę rozpatrywania relacji międzyludzkich. Jak pisze: „utowarowienie, rozumiane jako nadanie pieniężnej wartości jakościom ludzkiego świata, zmienia ontologię społeczną, projektując zupełnie nowy charakter przestrzeni ludzkich relacji”. I dalej dodaje: „zmienia określenie każdej rzeczy – aż po rzeczy niematerialne, takie jak uprzedmiotowione relacje międzyludzkie – jako przedmiotu mającego cenę, a więc towaru. Określenie to jest możliwe, bo towar włączony jest w ciągle medium wartości wymiennych, gdzie jego wartość jest proporcją, ułamkiem apriorycznie i nieświadomie przyjętej całości. Po to więc, by rzecz mogła stać się czymś, co ma wartość wymienną, musi wpięrow powstać ciągle medium, w którym wartości porównywane są ze sobą na zasadzie proporcji”. Za sprawą tego zabiegu staje się nieuniknione wprowadzenie PKB jako uniwersalnego miernika stanu gospodarki. Jak zauważa jednak autor, z drugiej strony ten sam miernik nie tylko nie uwzględnia np. pracy w gospodarstwie domowym i innych aktywności, ale też „ukrywa w obszarze zysków korporacyjnych i generowanych przez sektor finansowy wyzysk wszystkich ludzi żyjących poza tym krajem”. Również PKB jako miernik jednoroczny czy kilkuletni skraca perspektywę oceny i nie pozwala na dostrzeżenie zagrożeń, jakie wywołują konkretne strategie polityk publicznych czy zarządzania.

Na koniec pragnę zachęcić Państwa do własnego wyszukiwania wraz z autorem książki przeoczeń współczesnych teorii ekonomicznych i tego, jak to wpływa na tworzenie złych strategii zarządzania. A co do terapii, jaką proponuje Leder, odnajdą ją Państwo na końcowych stronach książki.

Dane bibliograficzne: Andrzej Leder, *Ekonomia to stan umysłu. Ćwiczenie z semantyki języków ekonomicznych*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2023.

Grzegorz Szulczewski jest doktorem habilitowanym, profesorem SGH, pracownikiem Zakładu Filozofii Kolegium Społeczno-Ekonomicznego. Opublikował pięćdziesiąt artykułów naukowych na tematy z zakresu metafizyki, filozofii, filozofii ekonomii, filozofii techniki, etyki, etyki biznesu, teorii polityki publicznej, w tym zagadnień dotyczących ordoliberalizmu i koncepcji społecznej gospodarki rynkowej. Jest autorem dwóch książek: *Aporie filozofii a kondycja racjonalizmu* i *Rozważania o miejscu etyki i moralności w teorii i praktyce gospodarczej* oraz redaktorem publikacji *Etyka biznesu w perspektywie humanistycznej*. Organizuje konferencje z zakresu etyki biznesu i prakseologii na SGH. <https://orcid.org/0000-0001-5362-873X>